

Verhottu myrsky: Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla ympäristöasioissa sekä EIT:n tapaus Dubetska ja muut v. Ukraina uuden ajan kynnyksellä

1. Tapauksen taustaa

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) viidennen jaoston yksimielisessä ratkaisussa Dubetska ja muut v. Ukraina vuodelta 2011 EIT käsitteli kysymystä siitä, voivatko Ukrainan valtion omistamien hiilivoimalan ja -kaivoksen aiheuttamat saasteet muodostaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS, SopS 18–19/1990) 8 artiklan loukkauksen. Tapaus on EIT:n ympäristövahinkoja koskevan oikeuskäytännön merkkipaalu: siinä kehitettiin kriteeristö, jolla EIT nykyäänkin arvioi ympäristövahinkojen ja yksityiselämän suojan välistä suhdetta. Yksityiselämän suoja turvataan EIS 8 artiklassa, jossa todetaan jokaisella olevan oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä sekä kotiinsa kohdistuvaa kunnioitusta (1 kohta). Viranomaiset eivät saa puuttua oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa muutamien tyhjentävästi lueteltujen painavien oikeushyvien turvaamiseksi (2 kohta). Nyt kommentoitavassa tapauksessa oli kyse siitä, oliko valittajien oikeutta yksityis- ja perhe-elämään loukattu ja oliko mahdollinen rajoitus ihmisoikeussopimuksen mukainen.¹ Tapauksessa valittajat asuivat taloissa, joiden lähelle valtio oli rakentanut hiilivoimalan ja -kaivoksen. Kaivoksen jätteet tyhjennettiin 60-metriseksi kasvaneeseen kasaan, joka sijaitsi noin 400 metrin päässä valittajaperheiden taloista.²

Useiden tieteellisten tutkimusten tulokset osoittivat kaivuujätekasasta peräisin olevien saasteiden huonontavan ilman- ja vedenlaatua talojen ympäristössä yli sallitun päästörajan. Valittajien mukaan alueella ei esimerkiksi saanut juomakelpoista vettä, mikä vaikutti heidän terveyteensä. Juomavettä oli tuotu muualta joitain ämpärillisiä viikossa. Valittajat väittivät myös sairastuneensa kroonisesti

* *Otto Kanninen*, oik. yo, Itä-Suomen yliopisto. Kirjoittaja kiittää OTT, julkisoikeuden apulaisprofessori Maija Dahlbergia oikeustapauskommenttiluonnoksen asiantuntevasta kommentoinnista sekä yliopistonlehtori Inga Suoniemeä ja muita kommentin tyyllillisissä seikoissa neuvoineita.

1. Xenos on toisaalta todennut, että EIT:n käyttämä tasapainotesti laajentaa luetteloa, kuten Dubetska-tapauksessa. Ks. Dimitris Xenos, *The positive obligations of the state under the European Convention of Human Rights*. Routledge 2012, s. 59–61.
2. EIT Dubetska ja muut v. Ukraina 10.2.2011, kohdat 7–12.

ilmanlaadun vuoksi ja kärsineensä tilanteen johdosta taloudellisesti niin, että muuttaminen ei ollut mahdollista.³

Viranomaiset tekivät useita päätöksiä saasteiden vähentämiseksi 1990- ja 2000-luvuilla. Esillä oli myös valittajien uudelleenasettaminen paikallisen lain edellyttämältä ”puskurivyöhykkeeltä”, joka levittyi 500 metrin säteelle kaivuu- jätekasasta. Jälkimmäisestä saatiin jopa velvoittava tuomio. Päätöksiä ei kuitenkaan toimeenpantu tehokkaasti ja tuomio kumottiin, koska tehtaalle tehtiin jätesuunnitelma. Suunnitelmaa ei kuitenkaan koskaan pantu toimeen.⁴

2. EIT:n ratkaisu ja perustelut

Otettuaan tapauksen tutkittavaksi EIT totesi oikeuskäytäntöönsä vedoten, ettei ihmisoikeussopimus sisällä oikeutta suojeltuun luontoon sinänsä.⁵ Kantaa perusteltiin vain viittaamalla tapaukseen *Kyrtatos v. Kreikka*, jossa käytettiin suppeaa sanamuodon mukaista tulkintaa.⁶ Nyttemmin kantaa on kritisoitu tehottomaksi⁷, mutta EIT sovelsi siihen oikeuskäytännössään syntyneitä poikkeusta: tietyin edellytyksin yksityis- ja perhe-elämää sekä kotia suojaava 8 artikla tulee myös ympäristöasioissa sovellettavaksi.⁸ EIS 8 artiklan soveltuminen ympäristöasioihin on malliesimerkki evolutiivisesta tulkinnasta eli siitä, että sopimustekstin merkitystä ei pidetä kiveen hakattuna vaan ”elävänä instrumenttina”, joka muuttuu yhteiskuntarakenteen⁹ tai kansainvälisen oikeuden kehityksen mukana.¹⁰ Tässä

3. EIT *Dubetska ja muut v. Ukraina* 10.2.2011, kohdat 13–30.

4. EIT *Dubetska ja muut v. Ukraina* 10.2.2011, kohdat 31–38 ja 51.

5. EIT *Dubetska ja muut v. Ukraina* 10.2.2011, kohta 105.

6. EIT *Kyrtatos v. Kreikka* 22.5.2003, kohta 52.

7. Ks. esim. Jorge Calderon-Gamboa – Julie Diana Recinos, *Inter-American approaches to the protection of the right to a healthy environment and the Rights of Nature and potential contributions to the European human rights system*, s. 86–121 teoksessa Natalie Kobylarz – Evadne Grant (eds), *Human rights and the planet: the future of environmental human rights in the European court of human rights*. Edward Elgar Publishing 2022, s. 114. Vaihtoehtoisista tavoista sisällyttää ympäristöön liittyviä oikeuksia EIS:n järjestelmään ks. esimerkiksi saman artikkelin s. 116–120 ja Natalie Kobylarz, *Balancing its way out of strong anthropocentrism: integration of ‘ecological minimum standards’ in the European Court of Human Rights’ ‘fair balance’ review*, s. 16–85 teoksessa Natalie Kobylarz – Evadne Grant (eds), *Human rights and the planet: the future of environmental human rights in the European court of human rights*. Edward Elgar Publishing 2022.

8. EIT *Dubetska ja muut v. Ukraina* 10.2.2011, kohta 105.

9. Oppi elävästä instrumentista muotoiltiin ratkaisussa *Tyrer v. Yhdistynyt kuningaskunta* 25.4.1978, kohta 31.

10. Ks. myös määritelmästä laajemmin Eirik Bjorge, *The Vienna Rules, Evolutionary interpretation, and the Intentions of the Parties in International Law*, s. 189–205 teoksessa Andrea Bianchi –

suhteessa merkitys on eittämättä muuttunut. Todennäköisesti EIS:n kirjoittajat eivät olisi arvanneet kehityksen suuntaa sopimuksen tekemisen aikaan 1950-luvulla. Huomionarvoista on, että vaikka – kuten EIT itse totesi – sopimuksessa saatikka sen 8 artiklassa ei mainita sanallakaan ympäristöasioita, perustellaan tekstin sanamuodon laajentava tulkinta vain viittaamalla ympäristöhaittojen haitallista vaikutusta yksityiselämään korostavaan tapaukseen *Lopez Ostra v. Espanja*.¹¹ Kyseessä on vahva systeeminen tulkinta: EIT on täyttänyt sopimuksessa olevan aukon omalla oikeuskäytännöllään, joka on itsessään tullut sitä sitovaksi.¹²

Dubetska-tapauksessa loukkausarvioinnissa käytetyt kriteerit nousevatkin EIT:n laajasta oikeuskäytännöstä ja sitä kokoavasta *Fadeyeva*-tapauksesta. Loukkausarviointi on ennen kaikkea kokonaisarviointia, mikä maksimoi EIT:n tulkintamahdollisuudet ja antaa sille mahdollisuuden ottaa laajasti huomioon tapauskohtaisesti relevantteja seikkoja. Sekä kokonaisarvioinnin periaate että arvioinnin lähtökohdat perusteltiin oikeuskäytännöllä systemaattisen tulkinnan keinoin. Keskeistä arvioinnissa on se, onko ympäristöhaitta niin vakava, että se vaikuttaa merkittävästi yksilön mahdollisuuksiin nauttia kodistaan ja yksityis- ja perhe-elämästään. Kynnyksen arviointi on suhteellista, ja siihen vaikuttavat muun muassa haitan voimakkuus sekä sen fyysiset ja henkiset vaikutukset valittajan elämänlaatuun.¹³ Koska elämänlaadun käsite on hankalasti määriteltävissä, EIT nojautui subsidiariteettiinsa ja totesi antavansa erityistä painoa kansallisille tuomioistuini- ja viranomaisratkaisuille, varsinkin sellaisille, jotka koskevat valittajaa henkilökohtaisesti. Subsidiariteetti ei kuitenkaan ole absoluuttista eikä EIT ”voi tukeutua kansallisiin ratkaisuihin sokeasti”¹⁴. Loukkauksiteereiden lisäksi systematiikalla määriteltiin myös niihin tehdyt poikkeukset, jotka koskivat yhtäältä vastaajavaltion tietämystä ympäristöhaitasta ja vastaajan omaa myötävaikutusta siitä kärsimiseen sekä käytettyä todistusoppia.¹⁵

Daniel Peat – Matthew Windsor (eds), *Interpretation in International Law*. Oxford Publishing 2015, s. 191. Ks. myös Kansainvälinen tuomioistuin (ICJ) *Navigational and Related Rights* (*Costa Rica v. Nicaragua*), kohta 63.

11. EIT *Dubetska* ja muut v. *Ukraina* 10.2.2011, kohta 105 ja *Lopez Ostra v. Espanja* 9.12.1994, kohta 51.

12. Ks. Gunnar Beck, *The Legal Reasoning of the Court of Justice of the European Union*. Hart Publishing 2012, s.113.

13. EIT *Dubetska* ja muut v. *Ukraina* 10.2.2011, kohta 105 ja EIT *Fadeyeva v. Venäjä* 9.6.2005, kohdat 68–70. Kriteerit vaikuttavat perustuvan yksinomaan oikeuskäytäntöön, joka on EIT:n järjestelmässä ratkaisevassa asemassa. Oikeuskäytäntö voi, kuten *Dubetska*-tapauksessa, muodostaa itsenäisesti oikeussäännön, kun siihen viitataan myöhemmin.

14. EIT *Dubetska* ja muut v. *Ukraina* 10.2.2011, kohta 107.

15. EIT *Dubetska* ja muut v. *Ukraina* 10.2.2011, kohdat 106–108. Subsidiariteetti ilmentää ns. neljännen instanssin doktriinia, jonka mukaan EIT puuttuu kansallisten tuomioistuinten faktojen arviointiin tai lainsoveltamiseen vain, jos kansallisesti tehdyt virheet rikkovat EIS:ää vastaan. Doktriinista ks. esim. Maija Dahlberg, ‘It is not its task to act as a Court of fourth instance’: the case of the ECtHR. *European Journal of Legal Studies* 7(2) 2014, s. 78. Poikkeukset loukkauksiteereihin muistuttavat vahingonkorvausoikeudellista tuottamusarviointia. Sallittujen

EIT sovelsi edellä mainittuja periaatteita tapaukseen toteamalla aluksi, että valtio on tehtaan ja kaivoksen omistajana vastuussa niiden päästöistä. Siten keskeiseksi nousi se, oliko niiden aiheuttama maaperän, ilman ja veden saastuminen vaikuttanut todennettavasti valittajien terveyteen tai heidän yksityiselämäänsä.¹⁶ EIT:n mukaan selvästi sallittua saastuneemmalla alueella asuminen on terveysriski, vaikkei saasteiden aiheuttamaa riskiä ole mahdollista tarkasti määrittää. Perustelu on mielenkiintoinen, koska se perustui mitä ilmeisimmin pelkkään loogiseen päättelyyn.

Abstraktit terveysriskit eivät kuitenkaan ole argumentaatiossa ratkaisevassa asemassa, sillä EIT katsoi valittajien kuvatodisteiden ja kertomusten perusteella myös näiden elämänlaadun kärsineen saasteista. Vaikka myös muut tekijät kuin tehdas olivat voineet vaikuttaa maaperän ja veden saastumiseen, EIT piti selvänä sitä, että vuosia paikallaan seisonut kaivuujätekesä aiheutti saastumista. Päätelmä perustui kansalliseen lakiin, jonka mukaan alueella ei saisi olla asutusta, sekä kansallisten viranomaisten päätöksiin siitä, että valittajat pitäisi uudelleenasuttaa. Lisäksi arvioinnissa annettiin merkittävä painoarvo tieteelliselle, tutkitulle tiedolle.¹⁷

EIT päätyi näitä tulkintakeinoja käyttäen siihen, että ympäristöhaitta oli riittävän vakava, jotta ihmisoikeussopimus tuli sovellettavaksi. Kun valtio omisti tehtaata ja oli rakentanut ne valittajien talojen jälkeen eikä valittajilla ollut mahdollisuuksia muuttaa, se oli vastuussa ihmisoikeusloukkauksesta.¹⁸

3. Ihmisoikeusloukkauksen oikeuttaminen

Ihmisoikeusloukkauksen toteamisen jälkeen EIT totesi pätevän syyn arvioinnin periaatteiden olevan samat valtion positiivisten ja negatiivisten velvollisuuksien tapauksessa. Kanta perusteltiin viittauksella tapaukseen *Hatton v. Yhdistynyt kuningaskunta*, jossa se perustellaan oikeuskäytännöllä, joka itsessään perustuu oikeuskäytäntöön. Tällainen ”useampikerroksinen systemaattinen tulkinta” kuvaa hyvin EIT:n prejudikaattilähtöiselle tulkinnalle ja argumentaatiolle keskeistä

todisteiden lista on avoin, mikä jättää tuomioistuimen käsiin maksimaalisen päättävällän. Todistusopista ks. Vladimir Tochilovsky, *Jurisprudence of the International Criminal Courts and the European Court of Human Rights: Procedure and Evidence*. Brill Nijhoff 2008.

16. EIT *Dubetska ja muut v. Ukraina* 10.2.2011, kohdat 109–111.

17. EIT *Dubetska ja muut v. Ukraina* 10.2.2011, kohdat 113–117.

18. EIT *Dubetska ja muut v. Ukraina* 10.2.2011, kohdat 119–123. Tuomioistuin perusteli kantansa muuttamisen mahdottomuuteen vain perustelemattomalla yleistyksellä, jonka mukaan talon omistajalla ei ole mahdollisuutta ostaa tai vuokrata toista.

piirrettä.¹⁹ EIT totesi subsidiariteettia ilmentäen vastaajavaltion harkintamarginaalin olevan ympäristöasioissa suuri ja sen saavan valita tavan täyttää velvollisuutensa. Kuitenkin EIT varasi – jälleen kerran prejudikaatteihinsa tukeutuen – itselleen vallan määrittää kokonaisarvioinnilla, oliko vastaajavaltio onnistunut löytämään reilun tasapainon yksilön oikeuksien ja yhteisön intressien välillä.²⁰

Systematiikkaan vedoten EIT totesi, että tasapainottamisen epäonnistumisen kynnyks on korkealla. Tuomioistuimien sanoi ympäristöasioiden monimutkaisuuden vaativan korostunutta subsidiariteettia. Siksi vastaajavaltion on täytynyt ilmeisesti epäonnistua tasapainon löytämisessä, jotta ihmisoikeuksia olisi loukattu. Toisaalta EIT viittasi tehokkuusperiaatteeseen, joka edellyttää, että ihmisoikeudet toteutetaan tehokkaasti noudattamalla ne takaavia ratkaisuja tosiasiallisesti. Tehokkuusperiaatteen voidaan katsoa jopa kuvaavan EIT:n funktiota turvata sopimuksen tarkoituksen toteutuminen. Näin siinä voidaan katsoa olevan kyse systemaattisesta teleologiasta.²¹

Kuvatun ihmisoikeusloukkauksen substanssia koskevan testin lisäksi EIT arvioi myös oikeuskäytännössään kehittämänsä EIS 8 artiklan prosessuaalista puolta. Taustalla ovat olleet todennäköisesti tehokkuusperiaate ja teleologinen tulkinta – on haluttu antaa yksityisille mahdollisuus valvoa oikeuksiaan. EIT totesi, että näitä molempia testejä koskeva näyttötaakka on vastaajavaltiolla. Se painotti erityisesti perusteellista tieteellisen aineiston käyttöä niin kansallisessa prosessissa kuin hyväksyttävän syyn todistamisessa, mikä kertoo tieteellisen tiedon painottamisesta EIT:n tulkinnassa.²²

Näitä periaatteita hyväksikäyttäen EIT totesi valtion seuranneen tilannetta ja punninneen eri ratkaisuvaihtoehtoja. Tilanne oli pysynyt samana yli 12 vuotta ihmisoikeussopimuksen tultua voimaan Ukrainassa syyskuussa 1997. Vaikka

19. EIT *Hatton ja muut v. Yhdistynyt kuningaskunta* 8.7.2003, kohta 98, jossa viitataan EIT-tapauksiin *Powell ja Rayner v. Yhdistynyt kuningaskunta* 21.9.1990, kohtaan 41 ja *Lopez Ostra v. Espanja* 9.12.1994, kohtaan 51. Näistä jälkimmäisessä viitattiin ensimmäiseen. Molemmissa viitattiin EIT-tapaukseen *Rees v. Yhdistynyt kuningaskunta* 17.10.1986, jossa ei viitata oikeuslähteisiin kannan tueksi. Näin oikeuskäytännön vahva asema oikeuslähteenä käytännössä mahdollistaa EIT:n tyhjästä luomien doktriinien muuttamisen oikeuslähteiksi myöhemmin, mikä hieman himmentää argumentaation vakuuttavuutta.

20. EIT *Dubetska ja muut v. Ukraina* 10.2.2011, kohdat 140–142.

21. EIT *Dubetska ja muut v. Ukraina* 10.2.2011, kohdat 142–144. Ks. systeemitason teleologisen tulkinnan määritelmästä *Mitchel de S.-O.-P.E. Lasser, Judicial Deliberations: A Comparative Analysis of Judicial Transparency and Legitimacy*. Oxford Press 2009, s. 288.

22. EIT *Dubetska ja muut v. Ukraina* 10.2.2011, kohdat 143–145. Oikeuskäytännöstä laajemmin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin 2022, s. 50–57. EIT:n prosessuaaliset vaatimukset muistuttavat tiedon saannista, yleisön oikeudesta osallistua päätöksentekoon sekä muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeudesta ympäristöasioissa tehdyn Aarhusin yleissopimuksen (SopS 122/2004) 4–9 artiklaa, mikä viittaa harmoniseen tulkintaan. Ympäristöasioissa tieteellisillä tutkimuksilla on useissa tapauksissa ollut faktojen arvioinnissa keskeinen sija. Ks. esim. EIT *Smaltini v. Italia* 24.3.2015, kohdat 56–61; EIT *Tatar v. Romania* 27.1.2009, kohdat 102–106 ja EIT *Cordella v. Italia* 24.6.2019, kohdat 80–81.

uudelleenasettamisesta päätettiin useaan otteeseen, mitään ei tehty, kunnes päätökset kumottiin loppuvuodesta 2005 sittemmin toteutumattomiin ympäristösuunnitelmiin nojautuen. Oikeudenkäynnit asiassa kestivät vuosia, eikä tuomiota pantu täytäntöön. Siltikin EIT katsoi, ettei ihmisoikeussopimus sisältänyt oikeutta asumiseen valtion kustannuksella.²³ Kanta perustettiin ainoastaan systemaattiseen tulkintaan, vaikka sitä ei viitatussa tapauksessa perusteltu mitenkään.²⁴ Näin sen tosiasialliseksi perusteluksi jäi se, että EIT:n mukaan valittajien tilanne voitaisiin oikaista korjaamalla tehtaan ja kaivoksen ympäristöhaitat harkintamarginaalin rajoissa subsidiariteettia ilmentäen. Kansallista liikkumatilaa laajensi se, että EIT totesi kahden suuren saastelähteen hallinnan olevan vaikeaa ja kallista.²⁵

Ukrainan hallitus ei kuitenkaan EIT:n mukaan ollut onnistunut toimimaan edes tämän harkintamarginaalinsa rajoissa. Tehdas ja kaivos olivat toimineet kansallisen ympäristölainsäädännön vastaisesti, mutta seurauksien täytäntöönpanossa kesti vuosia, joiden aikana tehtaan ja kaivoksen omistanut valtionyhtiö oli mennyt konkurssiin. Kaivoksen jätekasan aiheuttamat ympäristöhaitat vaikuttivat edelleen merkittävästi valittajien elämään. Valtio vetosi harkintamarginaalinsa laajuuteen ja siihen, että se oli tehnyt kaiken voitavansa löytääkseen tasapainon valittajien oikeuksien ja yksityisen edun välillä. EIT oli eri mieltä: sen mukaan Ukraina ei ollut yli 12 vuoden tarkasteluajana suojellut valittajia ympäristöhaitoilta kansallisen liikkumatilansa rajoissa, joten se oli rikkonut EIS 8 artiklaa. Rajoituksen hyväksyttävyyttä demokraattisessa yhteiskunnassa ei tutkittu. Näin ollen EIT myönsi valittajille korvaukset heidän ympäristöhaitoista kärsimistään aineettomista vahingoista EIS 41 artiklan nojalla, muttei katsonut aineellisia vahinkoja kärsityn.²⁶

4. Perustelujen arviointia

EIT:n oikeuskäytännössään luoman linjan valossa Dubetska-ratkaisun perustelut ovat loogisia ja vakuuttavia. Oikeuskäytännön käyttöä ratkaisujen yksinomaisena perusteluna ja toisaalta siinä esitettyjä ympäristöoikeudellisia kantoja voidaan kuitenkin kritisoida monista näkökulmista. Tapauksessa nousee vahvasti esille ilmiö, jossa EIT:n lähes tai kokonaan perustelemattomista aiemmista kannoista

23. EIT Dubetska ja muut v. Ukraina 10.2.2011, kohdat 146–150.

24. EIT Fadeyeva v. Venäjä 9.6.2005, kohta 133. Syynä tähän voi olla myös suhteellisuusperiaate, mutta sitä ei ole kirjoitettu auki.

25. EIT Dubetska ja muut v. Ukraina 10.2.2011, kohdat 150 ja 155.

26. EIT Dubetska ja muut v. Ukraina 10.2.2011, kohdat 134–139 ja 152–165.

tulee sitovia niiden prejudikaattiaseman vuoksi. Perustelut nojaavat siten useassa kohtaa käytännössä vain prejudikaattien sitovuuteen, mikä ei ole argumentatiivisesti vakuuttavaa. Toisaalta voidaan todeta, että oikeusvarmuus ja yhdenvertaisuus lain edessä puoltavat vahvaa prejudikaattien kunnioittamista.²⁷ Tapauksen tärkeimpiä linjauksia on se, ettei EIS sisällä oikeutta puhtaaseen ympäristöön mutta 8 artiklan perusteella yksilöitä voidaan suojata laajasti ympäristöhaitoilta. Tulkintaa voidaan kritisoida yhtäältä liian suppeaksi ja toisaalta liian laveaksi.

EIT:n oikeuskäytäntö laajentaa 8 artiklan sanamuodon mukaista tulkintaa evolutiivisesti. Tämän voi katsoa olevan EIS:n tulkintaan käytettävän²⁸ Wienin valtiosopimusoikeutta koskevan yleissopimuksen (SopS 32–33/1980) 31 artiklan vastaista. Sanotun artiklan 1 kohdan mukaan valtiosopimusta tulkittaessa on annettava siinä käytetyille sanamuodoille niiden tavallinen merkitys, eikä ympäristöhaittoja lueta tavallisesti yksityisyyden suojan piiriin. Toisaalta sopimusta täytyy mainitun artiklan mukaan tulkita myös osapuolensa päämäärän ja tavoitteiden valossa.²⁹ Ympäristöhaitat taas vaikuttavat yksityiselämään, jota sopimuksella muun muassa pyrittiin suojaamaan.³⁰ Koko ihmisoikeussopimuksen objektiivisena tarkoituksena on näet ihmisoikeuksien vahva suoja,³¹ vaikka historiallis-teleologisessa mielessä 1950-luvun sopimuspuolten tarkoituksena ei voida olettaa olleen yksilöiden suojaaminen ympäristöhaitoilta. Edellä todettu linja nostaa kiistatta yksityiselämän suojan tasoa. Siltikin voidaan myös katsoa, että linja on ihmisoikeussuojan kattavuuden kannalta liian varovainen. Terveellisen ympäristön voidaan näet katsoa olevan edellytys muiden ihmisoikeuksien toteutumiseksi.³² Siksi järjestelmää, jossa oikeutta siihen ei tunnusteta, voidaan pitää rajoittuneena.³³ Maailmalla ympäristön suojaamista ihmisoikeuksien keinoin

27. Prejudikaattien luonteesta ja sitovuudesta vain prejudikaattiluonteensa tähden amerikkalaisessa järjestelmässä ks. Grant Lamont, *Precedent and Analogy in Legal Reasoning*. Stanford Encyclopedia of Philosophy 2016, kappale 2.

28. Wienin yleissopimuksen käytöstä EIS:n tulkintaan ks. Schabas 2015, s. 34–46.

29. Toisaalta ratkaisunsa Navigational and Related Rights (*Costa Rica v. Nicaragua*) kohdassa 63 Kansainvälinen tuomioistuin on ilmaissut suosivansa Wienin yleissopimuksen tulkinnaassa sanamuodon mukaista ja tarvittaessa historiallis-teleologista tulkintaa mutta tunnustanut evolutiivisen tulkinnan mahdollisuuden.

30. Ks. EIT *Lopez Ostra v. Espanja* 9.12.1994, kohta 51.

31. Evolutiivisen tulkinnan toimintaperiaatteista ja osapuolten tarkoituksen selvittämisestä ks. Arato 2015 ja Björge 2015.

32. *Calderòs-Gambos – Recinos* 2022, s.120.

33. Rajoittuneisuudesta tarkemmin ks. *Calderòs-Gambos – Recinos* 2022, s. 115–117. Keskustelusta EIT:n ympäristöasioissa ottamasta linjasta ks. Malgosia Fitzmaurice, *The European Court of Human Rights, Environmental Damage and the Applicability of Article 8 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms: Dubetska and others v Ukraine*, *European Court of Human Rights*, (Application No. 30499/03). *Environmental Law Journal* 13(2) 2011, s. 107, alaviite 1 ja siinä mainitut teokset.

on tästä syystä harjoitettu varsin johdonmukaisesti.³⁴ Sanamuodon mukaisen ja teleologisen tulkinnan ristipaine kohdistaa näin EIT:n Dubetska-ratkaisussa omaksumaan linjaan voimakkaita muutospyrkimyksiä, jotka asettavat sen kansainvälisoikeudellisen hyväksyttävyyden alttiiksi perustellulle kritiikille. Linjaa koeteltaneenkin kolmessa ilmastovalituksessa, joihin odotetaan mediatietojen mukaan tuomioistuimen ratkaisua heinäkuun 2024 ja huhtikuun 2025 välillä.³⁵ Todennäköisimpänä voidaan kuitenkin pitää sitä, että linja pysyy – ainakin pinta-puolisesti – muuttumattomana, sillä EIT:n oikeuskäytännön ja Dubetska-ratkaisun itsensä³⁶ vahva asema antaa tuomioistuimelle mahdollisuuden verhota niin rohkeat kuin konservatiiviset lainkäyttöratkaisut systematiikan raudanlujaan kuoreen.³⁷

Otto Kanninen

34. Amerikkojen välisen ihmisoikeustuomioistuimen ja Meksikon korkeimman oikeuden EIT:tä huomattavasti ympäristöyönteisemmästä oikeuskäytännöstä ks. *Calderòs-Gambos – Recinos* 2022, s. 88–112. Euroopassa puolestaan on annettu ratkaisuja, joissa ihmisoikeuksia on tulkittu ympäristöasioissa laajasti (*Urgenda v. Alankomaat*, ECLI:NL:HR:2019:2007, Alankomaiden korkein oikeus; *Friends of the Irish Environment v. Irlanti* [no. 2015/19], Irlannin korkein oikeus). Toisaalta on annettu myös tulkintaa supistavia ratkaisuja (mm. KHO 2023:62).
35. Nämä EIT:n suuren jaoston käsittelyyn edenneet tapaukset ovat *Duarte Agostinho* ja muut v. Portugali ja 32 muuta jäsenvaltiota; *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz v. Sveitsi* ja *Carême v. Ranska*. Ratkaisuaikataulusta ks. esim. BBC, *Climate change: Six young people take 32 countries to court* osoitteessa <https://www.bbc.com/news/world-europe-66923590> (vierailtu 30.9.2023).
36. Ratkaisuun viitataan taajaan, ks. esim. EIT *Denisov v. Ukraina* 25.9.2018, kohta 111; EIT *Hudorovic v. Slovenia* 10.3.2020, kohta 120 ja EIT *Pavlov* ja muut v. Venäjä 11.10.2022, kohdat 60, 63, 68 ja 76.
37. *Duncan Kennedyn* mukaan hyväksytyillä argumentaatiotavoilla voi oikeuttaa lähes minkä tahansa tulkinnan. Aikaisempien ratkaisujen kiistelyjen kantojen verhoamisen prejudikaatin auktoriteettiin voi nähdä tämän ilmiön muotona – oikeudellisesti tulkinnallisen asian esittämisenä itsestään selvänä. Ks. *Duncan Kennedy, A Left Phenomenological Alternative to the Hart/Kelsen Theory of Legal Interpretation*, s. 153–175 teoksessa *Duncan Kennedy, Legal Reasoning: Collected Essays. The Davies Group* 2008, s. 158–161.